

Η συμβολή της γυναίκας στην ψυχική υγεία της οικογένειας

Δέσποινας Τσιάνου

Μετά από δύο εξαιρετες και κατατοπιστικές εισηγήσεις, αντιλαμβάνομαι ότι η ακρόαση της τρίτης ίσως είναι μια κουραστική αν όχι βαρετή διαδικασία. Γι' αυτό και θα ξεκινήσουμε με ένα μικρό παραμύθι. Εκτυλίσσεται σε μια μικρή επαρχιακή πόλη. «Ένα σκοτεινό χειμωνιάτικο απομεσήμερο μια γυναίκα αποκαμωμένη απ' τον κόπο της ημέρας -ξενοδούλευε- επιστρέφει στο σπιτικό της. Για να ξεκουραστεί; Κάθε άλλο. Ακούει από μακριά φωνές, φασαρία, διαπληκτισμούς. Πάλι μέσα μαλώνουν. Πριν καλά-καλά σιμώσει στην αυλόπορτα, αλλόφρων ο μεγάλος της γιος βγαίνει από το σπίτι και φεύγει χτυπώντας δυνατά πίσω του την πόρτα. Σταματάει η γυναίκα. Η κούραση, η θλίψη, η απόγνωση ζωγραφισμένη στο πρόσωπό της. Σηκώνει τα μάτια της και λέει αγανακτισμένη και θυμωμένη στο Θεό: Πώς το επιτρέπεις λοιπόν αυτό; Δεν μας λυπάσαι; Γιατί δεν κάνεις επιτέλους κάτι γι' αυτό;

Για ένα διάστημα ο Θεός δεν απαντά. Αλλά τη μεθεπόμενη νύχτα της δίνει την απάντηση: Έκανα λοιπόν γι' αυτό. Δημιούργησα εσένα». Εδώ σταματάει το παραμύθι. Κι αρχίζει αυθόρμητα ο δικός μας προβληματισμός.

Αραγε το σαφές μήνυμα του παραμυθιού βρίσκει εφαρμογή και ανταπόκριση στην εποχή μας; Μπορεί η γυναίκα σήμερα να γαληνεύει, να στηρίζει, να γιατρεύει το σπιτικό της; Μπορεί να συμβάλει στη συναισθηματική ευεξία των μελών της οικογένειας; Μπορεί να παίζει ρόλο καθοριστικό στην ψυχική τους υγεία; Τι επισημαίνει ο θεολογικός στοχασμός; Πώς αποφαινεται η επιστήμη της ψυχολογίας; Σε τι καταλήγει η πανανθρώπινη πείρα;

Ιδού οι συνιστώσες που προσδιορίζουν το πλαίσιο της εισηγήσεως αυτής. Ας τις προσεγγίσουμε.

Καταρχήν η γυναίκα ως σύζυγος μπορεί να συμβάλει στην ψυχική υγεία του συντρόφου της; Πώς και με ποιες προϋποθέσεις; «*Ουδέν ισχυρότερον γυναικός ευλαβούς και συνετής προς το ρυθμίζειν άνδρα και διαπλάττειν αυτού την ψυχήν εν οίς αν θέλη*» επισημαίνει αλάνθαστα ο ιερός Χρυσόστομος. Δεν υπάρχει δηλαδή τίποτε πιο ισχυρό από τη συνετή γυναίκα στο να ρυθμίζει και να διαμορφώνει την ψυχή του άνδρα της.

Έχοντας ως βάση αυτή τη θεολογική θεμελίωση θα πρέπει να υπογραμμίσουμε τη μοναδικότητα των βιολογικών και ψυχικών ιδιοτήτων και χαρακτηρισμάτων που πραγματικά στολίζουν τη γυναίκα και τα οποία όταν αξιοποιούνται κατάλληλα φέρουν μεγάλη καρποφορία. Με τη βοήθεια της επιστήμης της ψυχολογίας γνωρίζουμε ότι η γυναίκα ζει ψυχικά κατά έναν εντελώς ιδιάζοντα τρόπο. Το συναίσθημα, η ευαισθησία, η διαίσθηση και η ιδιάζουσα αντίληψη των γεγονότων κυριαρχεί σε όλες τις εκφάνσεις του ψυχικού της κόσμου. Με το χάρισμα να δεισδύει στην ύπαρξη του άλλου, τον βοηθά να γνωρίσει τον εαυτό του. Το δώρο της διαίσθησης και η έμφυτη ανάγκη αυτοπροσφοράς και θυσίας χάριν των άλλων την κάνουν παντοδύναμη, όπως και η αγόγγυστη υπομονή και αντοχή της στις δυσκολίες, η έμφυτη στοργή της, η λεπτότητα και η γλυκύτητά της.

Έτσι, μπορεί η γυναίκα να ηρεμεί τον άνδρα, να τον ανισχύει, μπορεί να του ξυπνήσει μια δύναμη μέσα του που ο ίδιος αγνοεί. Μπορεί γονατισμένο να τον σηκώσει, κι απελπισμένο να του ενισχύσει το φρόνημα: γιατί ξέρει να παρηγορεί, να θάλπει, να διακονεί, να δίνει χαμόγελο ελπίδας, να απαλύνει τον πόνο. Ο σοφός συγγραφέας του βιβλίου των Παροιμιών ταυτίζει την επίγεια ευδαιμονία και ευτυχία του άνδρα με την αγαθή, την ανδρεία συμβία. «*Γυνή ευχάριστος εγείρει ανδρί δόξαν*» επισημαίνει και «*γυνή ανδρεία στέφανος τω ανδρί αυτής*».

Βασική βέβαια προϋπόθεση προκειμένου η γυναίκα να επηρεάσει θετικά και ευεργετικά τον ψυχισμό του συζύγου της είναι κατά τον Παροιμιαστή η σωφροσύνη της. Θεωρεί ως ανδρεία γυναίκα την αυτοκυριαρχημένη και πειθαρχημένη, την φιλόπονη, την ειρηνοποιού και χαροποιού, την μετρημένη και στοργική, την ευγενή και διακριτική, την ευσεβή και θεόφρονα. Και αν θα θέλαμε να χρησιμοποιήσουμε τους όρους της σύγχρονης επιστήμης θα λέγαμε ότι ανδρεία και συνετή είναι η γυναίκα που ξέρει να αντιστέκεται στις όποιες προκλήσεις του περιβάλλοντός της με μια ενεργητική παθητικότητα που μεταφράζεται σε αποδοχή εν υπομονή, συγχωρητικότητα και επιείκεια, με αθόρυβη θεραπευτική δράση που απορροφά τους κραδασμούς του άγχους τόσο τον οικογενειακό χώρο όσο και στον κοινωνικό και επαγγελματικό της περίγυρο. Χωρίς δισταγμούς για την προσωπική της ανάλωση, σαν το κερί που λιώνει για να φωτίσει. Και φυσικά ακόμα πιο ευεργετική επιρροή μπορεί να ασκήσει στην ψυχή του συντρόφου της η Χριστιανή γυναίκα: ξεκινώντας με την ανακαίνιση και τον καταρτισμό του έσω ανθρώπου, στολίζοντας -κατά τον Απόστολο Πέτρο- *«τον κρυπτόν της καρδιάς άνθρωπον εν τω αφθάρτω του πραέος και ησυχίου πνεύματος, ο εστιν ενώπιον του Θεού πολυτελής»*.

Ας περάσουμε όμως στο κατ' εξοχήν χάρισμα της γυναίκας, που της ανοίγει τον ευρύτερο ορίζοντα προσφοράς στον τομέα της ψυχικής υγείας. Πρόκειται για το χάρισμα της μητρότητας.

Η γυναίκα ως μητέρα επωμίζεται την αγιότερη ευθύνη και την υψηλότερη αποστολή από όσες εμπιστεύθηκε ο Θεός στον άνθρωπο. Όχι μόνο να υφαίνει στα σπλάγχνα της τη ζωή, αλλά να πρωταγωνιστεί σε έναν ακόμη ευγενέστερο ρόλο. Αυτή τη ζωή να τη διαπλάθει, να την εμπνέει, να την κατευθύνει, να την χειραγωγεί στην ευτυχία και την καταξίωση. Πώς; Εφοδιάζοντάς την κατάλληλα.

Η αγάπη μαθαίνεται, μας λένε οι σύγχρονοι ψυχολόγοι, όπως βέβαια μαθαίνεται και ο φόβος και το μίσος και η προκατάληψη. Η υπευθυνότητα μαθαίνεται, το ενδιαφέρον μαθαίνεται, η αφοσίωση μαθαίνεται, όπως και ο σεβασμός και η καλοσύνη και η αισιοδοξία και η ευγένεια μαθαίνονται. Αυτά είναι τα στοιχεία με τα οποία το παιδί θα χτίσει υγιή τον ψυχικό του κόσμο και θα διαμορφώσει το χαρακτήρα του. Με αυτά θα ζήσει τη ζωή του. Ιδού γιατί η μάνα έχει μεγάλη ευθύνη. Γιατί από εκείνη εξαρτάται κατά πολύ ο ψυχικός κόσμος των παιδιών της και μάλιστα από την ενδομήτρια ζωή τους. Γι' αυτό και τη μάνα συμβουλευει ο καθηγητής Ψυχολογίας και Κοινωνικής Παιδαγωγικής Λέο Μπουσκάλια ως εξής: *«Το πιο σημαντικό πράγμα - της λέει - είναι να κάνεις τον εαυτό σου τον σπουδαιότερο, τον πιο θαυμάσιο, τον πιο αξιαγάπητο άνθρωπο του κόσμου, γιατί αυτό θα δώσεις στα παιδιά σου»*. Γι' αυτό μια μάνα αξίζει όσο χίλιοι παιδαγωγοί, σύμφωνα με κάποιον Ινδό νομοθέτη. Γιατί διδάσκει κυρίως με το παράδειγμά της καθώς είναι η δεξαμενή της υπομονής και της θαλπωρής, είναι το χαμόγελο που φωτίζει το σπιτικό της, είναι η καταφυγή και το στήριγμα αλλά και ο κυματοθραύστης στο λιμάνι της οικογένειάς της. Μπορεί να φωτίζει τη σκέψη, να ζεσταίνει την καρδιά, να γλυκαίνει τη ζωή των παιδιών της γιατί αγαπάει πολύ, γιατί προσφέρει κάθε μέρα, κάθε ώρα, κάθε στιγμή χωρίς να διεκδικεί, χωρίς να περιμένει ανταπόδοση στην αγάπη της. Θαρρώ πως δεν υπάρχει τίποτα στον κόσμο που να μοιάζει τόσο με τον Θεό όσο η καρδιά της μάνας: γιατί αγαπάει χωρίς όρια όπως κι Εκείνος. Αυτή ακριβώς η γλυκιά αίσθηση της ασφάλειας και της απεριόριστης αγάπης που βιώνει από τη μάνα του το παιδί αποτελεί εγγύηση της ψυχικής του υγείας. Αξίζει εν παρόδω να αναφέρουμε πόσο ευεργετικά επιδρά επί του ψυχισμού κάθε ανθρώπου η αίσθηση ότι αγαπιέται. Λένε οι ειδικοί: *«Αν μπορούσε ο καθένας μας να πει σε κάποιον συνάνθρωπό του: να ξέρεις ότι σ' αγαπώ πολύ. Και θα σ' αγαπάω για πάντα ό,τι κι αν συμβεί, ό,τι κι αν*

κάνεις. Ακόμα κι αν κάνεις λάθη. Κι αν μου φερθείς με αχαριστία, εγώ θα είμαι κοντά σου! Ε, τότε θα μειώνονταν στο ελάχιστο και οι αυτοκτονίες και οι τρόφιμοι των ψυχιατρείων».

Βέβαια η μάνα εργάζεται πάντα στην αφάνεια· επηρεάζει και κατευθύνει αθέατα με την πνοή, το λόγο της και το παράδειγμά της. Και μάλιστα τόσο πιο προστατευμένα θα είναι τα βλαστάρια της από κάθε είδους ψυχική διαταραχή όσο περισσότερο τροφοδοτείται η ίδια και μεταδίδει στη συνέχεια και στα παιδιά της τον ζείδωρο λόγο του Θεού. Παραστατικότητα μας μεταφέρουν αυτή την αλήθεια οι στίχοι σύγχρονης ποιήτριας που μιλάει στο παιδί της:

Είμαι η ρίζα η άχαρη
κι είσαι κλαδί ανθισμένο
για να ρουφάω τους χυμούς
για σένα είναι που μένω
χωμένη πάντα μες στη γη
παιδί μου αγαπημένο!

Μόνο η γη που ρίζωσα
και στην καρδιά της μένω
κι όλο βαθειά της, πιο βαθειά
και πιο βαθειά πηγαίνω
ρουφώντας της για σένανε
κάθε χυμό κρυφό

Δεν είναι η γη που φτιάχτηκε
από νερό και χώμα
γη μου είναι ο Λόγος που 'φυγε
απ' του Θεού το στόμα
κι είκοσι αιώνες πέρασαν
κι είναι ζεστός ακόμα!

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε και κάτι πολύ σημαντικό: Το χάρισμα της γυναίκας να ωραΐζει τη ζωή «και να απωθεί ποικίλες ψυχικές διαταραχές όχι μόνο μέσα από τη φυσική αλλά και την πνευματική μητρότητα. Η πάντα ανοιχτή αγκαλιά της γυναίκας μπορεί να δεχτεί το κάθε πλάσμα σαν παιδί της, να κλείσει μέσα της τον κόσμο τον εγγύς και τον μακράν κι έτσι να σπάσει ο κύκλος της μοναξιάς στον οποίο έχει εγκλειστεί ο σύγχρονος άνθρωπος» τονίζει η Behr-Siger Elisabeth στο πόνημά της «Η ετερότητα του άνδρα και της γυναίκας». Μια πιο απλή και εκλαϊκευμένη, παράλληλα όμως γλαφυρότατη διατύπωση αυτής της αλήθειας μας δίνει η ποιήτρια κ. Γουμενοπούλου μιλώντας έμμετρα για τη γυναίκα που έχει άδεια την αγκαλιά γιατί μεγάλωσαν πια κι έφυγαν τα παιδιά της.

Κι αν άδειασε κι ερήμωσε και πάγωσε η φωλιά της
γιατί όλα αυτά που αγκάλιαζε πετάξανε μακριά
να κλείσει όμως δεν μπορεί η άδεια η αγκαλιά της
κι ολάνοιχτη τη βρήκανε του κάμπου τα πουλιά.
και μέσα της κουρνιάσανε παντέρημα και ξένα
μα πήγασε απ' τα σπλάγγνα της μια τέτοια ζεστασιά
που πάψαν να 'ναι έρημα και πάψαν να 'ναι ξένα
και γλυκοκελαηδήσανε σε μάνας αγκαλιά!

«Έτσι η γυναικεία χαρισματική ύπαρξη επιτελεί το λειτούργημα του Παρακλήτου» επισημαίνει ο πατήρ Αλέξανδρος Σμέμαν. Προσφέρει τη χάρη της παρηγοριάς σε κάθε ον που νιώθει πια δικό της παιδί. Αυτή η μητρική ή περιχωρητική ιδιότητα

συνεχίζει ο στοχαστής, είναι αυτή που μπορεί να εξισορροπήσει κάθε μορφής ατομοκεντρισμό. Και κατ' επέκταση μπορεί να σμιλέψει έναν κόσμο στον οποίο η φιλία και η αλληλεγγύη, το παιδί και ο γέροντας -η αθωότητα δηλαδή και η σοφία- δεν θα ιδρυματοποιούνται και δεν θα περιφρονούνται. Ίδου πόσο πλατειά και μεγάλη μπορεί να αποδειχθεί η συμβολή της γυναίκας στην ψυχική υγεία της οικογένειας αλλά και του ευρύτερου περιβάλλοντός της.

Ας προσεγγίσουμε όμως μια άλλη πτυχή του θέματός μας. Άραγε στους καιρούς μας αξιοποιείται η δυνατότητα της γυναίκας να λειτουργεί ως αλεξιτήριο ποικίλων ψυχικών διαταραχών; Να ενισχύει την αυτοεκτίμηση των μελών της οικογένειας, να κατευνάζει το θυμό, να αποτρέπει τα άγχη, να αποσοβεί τις τριβές και τις εντάσεις, να εμπνέει αισιοδοξία, να δημιουργεί συνθήκες κατάλληλες στο σπιτικό της ώστε να διαμορφώνονται υγιείς προσωπικότητες; Ή αλλιώς, από ποιους παράγοντες εξαρτάται η δυνατότητα της γυναίκας να συμβάλει στην ψυχική υγεία της οικογένειας;

Απαραίτητη φυσικά προϋπόθεση είναι η δική της ψυχική υγεία, η ατομική και κοινωνική της ισορροπία. Δυστυχώς όμως υπάρχουν και εξωγενείς παράγοντες που υπονομεύουν αυτή την ισορροπία, που οδηγούν στην αλλοτρίωση του προσώπου της γυναίκας, σε διλήμματα και νευρώσεις, σε εσωτερικές συγκρούσεις. Έτσι τα κατ' ευφημισμόν φεμινιστικά κινήματα λ.χ. της εποχής μας προκαλώντας πολλές φορές σύγχυση των ρόλων ανδρών και γυναικών δημιουργούν στις γυναίκες αγχωτικές καταστάσεις, αναστολές για τη συγκρότηση οικογένειας ή αντίθετα ανώριμες προσελεύσεις στο γάμο και ούτω καθ' εξής. Και το αποτέλεσμα;

Όσο αποδυναμώνεται ή διαστρέφεται η γυναικεία φύση, όσο παραθεωρείται ο ιδιαίτερος γυναικείος ψυχισμός της, τόσο να αυξάνουν και τα ενδοοικογενειακά προβλήματα αλλά και ευρύτερα στην κοινωνία οι αναρχικές ή και εγκληματικές φυσιολογίες.

Είναι αλήθεια ότι η παρουσία της γυναίκας σήμερα καλύπτει όλη την επιφάνεια της ζωής. Βρίσκεται η γυναίκα σ' όλα τα πόστα, ανεβαίνει σ' όλα τα βήθρα, διασχίζει τους δρόμους της γης, της θάλασσας, του αιθέρα. Βγαίνει στο διάστημα. Κατακτά τη δημοσιότητα και τη διασημότητα. Τη θαυμάζουμε και τη χειροκροτούμε καθώς προβάλλεται ως επιστήμων, ως πολιτικός, στο χώρο του στοχασμού, του στίβου, της τέχνης. Ωστόσο όμως, πλησιάζοντάς την ένα παγερό αίσθημα μας αγγίζει. Διότι από το πορτραίτο της απουσιάζει ο ύψιστο τίτλος τιμής που καταξιώνει την υπόστασή της πάνω στη γη. Η γυναίκα δεν προβάλλεται ούτε ως μητέρα ούτε ως σύζυγος. Ο βασικός και αναντικατάστατος αυτός ρόλος της που προσδιορίζεται από την ίδια τη φύση, έχει συρρικνωθεί επικίνδυνα, με όλα βέβαια τα οδυνηρά επακόλουθα. Υπογραμμίζει ο Ευδοκίμωφ στο βιβλίο του «Η γυναίκα και η σωτηρία του κόσμου»: «Η ανδροποίηση της γυναίκας κινδυνεύει να τροποποιήσει τον ανθρωπολογικό της τύπο· πρόκειται για ισοπέδωση και εκμηδενισμό της χαρισματικής της κατάστασης» που αναμφίβολα συνεπάγεται την αδυναμία της να συμβάλει στην ψυχική υγεία της οικογένειας.

Όταν πρόσφατη έρευνα μεταξύ των κρατών- μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης δείχνει ότι οι εργαζόμενες γυναίκες παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά κατάθλιψης και άγχους συγκριτικά με τους άνδρες, πώς μπορεί να περιμένει κανείς αυτές οι γυναίκες να επηρεάσουν ευεργετικά την ψυχική υγεία των μελών της οικογένειάς τους; Μοιραία έτσι η οικογένεια γίνεται θύμα της κρίσης του σύγχρονου πολιτισμού. Λείποντας η γυναίκα τον περισσότερο καιρό από το σπίτι, είτε σωματικά είτε ψυχικά, ποιες οι συνέπειες; Ανεξέλεγκτες!

Παιδιά μοναχικά με παιχνίδια, πολλά παιχνίδια (για να σβήνουν τις ενοχές των γονιών), τερατόμορφους ηλεκτρονικούς ήρωες, τηλεθέαση στο έπακρο, απουσία

επικοινωνίας. Αλλά και με το σύζυγο τεταμένες σχέσεις και κάποτε οδυνηρές περιπέτειες που επιβαρύνουν τον ψυχισμό όλης της οικογένειας.

Στο σημείο αυτό βέβαια πρέπει να διευκρινίσουμε ότι δεν εμποδίζει η εργασία τη γυναίκα να είναι ο άγγελος της χαράς, της ειρήνης και της προσφοράς στο σπιτικό της. Δεν είναι άλλωστε καινούριο το φαινόμενο της εργαζόμενης γυναίκας, γιατί ήταν από παλιά αγρότισσα, δασκάλα, νοσοκόμα, μοδίστρα. Αυτό που είναι καινούριο σήμερα είναι η ιεράρχηση των ρόλων. Και αυτό που είναι καταστροφικό είναι η πρόκριση της επαγγελματικής αποκατάστασης και καριέρας μάλλον, παρά της συζυγίας και μητρότητας και γιατί το επάγγελμα παρέχει ικανοποίηση, αναγνώριση, οικονομική ανεξαρτησία, αλλά κυρίως γιατί στους εκπρωτικούς καιρούς μας μεθοδεύεται μια εωσφορική αλλά και χρησιμοθηρική προσπάθεια προβολής ενός νέου μοντέλου γυναίκας δήθεν απελευθερωμένης από καταπιεστικές προκαταλήψεις παρωχημένων εποχών. Ήδη μια περιδίνηση στοιχείων ετερόκλητων και ξένων για τα δεδομένα της πατρίδος μας διαβρώνουν την πατροπαράδοτη δομή της ζωής μας, μας αναστατώνουν και μας αποκαρδιώνουν. Και στοχαστικά αναρωτιόμαστε: Άραγε σήμερα υπάρχουν γυναίκες με επίγνωση της ύψιστης και άγιας αποστολής τους; Υπάρχουν οι γυναίκες οι καλές που μπορούν να συμβάλουν στην ψυχική υγεία της οικογένειάς τους; Ναι, στους άθλιους καιρούς που ζούμε είναι παρήγορο ότι υπάρχουν. Υπάρχουν οι γυναίκες αυτές και εργάζονται σιωπηλά χωρίς να προβάλλονται. Υπάρχουν, κι είναι σαν το φως που δεν καμαρώνει, μήτε φωνάζει πως είναι φως, απλά μόνο φωτίζει, κι όποιος έχει μάτια βλέπει. Μπορεί να είναι αγράμματες ή μορφωμένες, μπορεί να εργάζονται ή όχι, πάντοτε όμως υπομένουν και προσεύχονται, και αντιμετωπίζουν τα ποικίλα προβλήματα της οικογένειας με καρτερία και ηρωισμό.

Και κάτι ακόμα που πρέπει να πούμε ως ελπιδοφόρο μήνυμα και ως προοπτική ώστε η γυναίκα να συμβάλει τα μέγιστα στη διαμόρφωση της ψυχικής υγείας στην οικογένεια. Αν η υλιστική κοσμοθεωρία εξαπάτησε τη γυναίκα, παγιδεύοντάς την σε ένα στείο φεμινισμό, που την επιφόρτισε με πολλαπλούς ρόλους οδηγώντας την στην αλλοτρίωση του προσώπου της και στον αποπροσανατολισμό από τον κύριο ρόλο της, αντίθετα ο Χριστιανισμός αποκαλύπτοντας, υπογραμμίζοντας και αξιοποιώντας τον ανεκτίμητο συναισθηματικό της πλούτο, κατευθύνει τη γυναίκα στο να διαδραματίσει τον αναντικατάστατο, τον μοναδικό, τον μεγαλειώδη της ρόλο ώστε από αυτή να πηγάζει πάντοτε και στον τομέα της ψυχικής υγείας της οικογένειάς της τα κρείττω, τα ανώτερα, τα σημαντικότερα.

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι η γυναίκα έχοντας ως εφόδια τα μοναδικά χαρίσματά της –το συναίσθημα, την ευαισθησία, τη στοργή, την υπομονή, την αγάπη, έχει και την αίσθηση του μέτρου, αλλά και τον αντίλαλο της αιωνιότητας στην ψυχή της. Άρα μπορεί να συμβάλει τα μέγιστα στην ψυχική υγεία της οικογένειας, μπορεί να συμβάλει στην ψυχική εξύψωση και αντίσταση στον ολέθριο κατακλυσμό της ψυχικής κατάπτωσης. Από τη γυναίκα εξαρτάται κατά κύριο λόγο η ευτυχία της οικογένειας.

Ταιριάζει συνεπώς να κλείσουμε την εισήγησή μας αυτή, με την όμορφη προτροπή σύγχρονου στοχαστή: Γυναίκα, έχεις το πινέλο, έχεις και τα χρώματα. Ζωγράφισε λοιπόν το Παράδεισο και μπες μέσα και συ και η οικογένειά σου!